

Тема 11
Економічне зростання

План

11.1. Економічне зростання та його чинники.

11.2. Безробіття. Причини. Типологія. Наслідки.

11.1. Економічне зростання та його чинники.

Економічне зростання – це збільшення кількості товарів та послуг, що виробляються в певній країні за певний період часу. Економічне зростання є центральною економічною проблемою, що стоїть перед усіма країнами. За його динамікою судять про розвиток національної економіки країни, життєвий рівень населення, те, як вирішуються проблеми обмеженості ресурсів. Це основний показник розвитку і добробуту будь-якої країни, одна з основних макроекономічних цілей, досягнення якої зумовлене необхідністю випереджаючого зростання національного доходу у порівнянні із зростанням чисельності населення.

Залежно від факторів суспільного відтворення в економічній літературі виокремлюють екстенсивний та інтенсивний типи економічного розвитку (табл. 11.1).

Таблиця 11.1

Типологія економічного розвитку

Вид	Характерні особливості	Економічний цикл
Просте відтворення	Обсяги та технології виробництва залишаються незмінними з року в рік. Є основою для розширеного відтворення. Характерне для сільського господарства та ремісничого виробництва заснованого на ручній праці.	Депресія (застій виробництва)
Розширене відтворення	Збільшення обсягів виробництва у кожному наступному періоді.	Економічне зростання
Інтенсивне розширене відтворення	Збільшення обсягів виробленої продукції та надання послуг за рахунок підвищення продуктивності праці, раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів на основі науково-технічного прогресу.	
Екстенсивне розширене відтворення	Збільшення обсягів виробленої продукції та надання послуг за рахунок залучення більшої кількості ресурсів. Для такого типу відтворення властиві технічний застій,	

	витратний характер зростання виробництва і в результаті – дефіцит всіх ресурсів.	
Звужене (спадне) відтворення	Зменшення виробництва із кожним наступним циклом.	Економічна криза

Так збільшення обсягу національного виробництва може досягатися:

- за рахунок збільшення кількості факторів виробництва;
- через підвищення ефективності їх використання.

Тому розрізняють два основні типи економічного зростання: екстенсивний та інтенсивний.

Екстенсивний тип економічного зростання – це нарощування виробництва товарів і послуг на основі збільшення кількості факторів відносно технологій. Тому обсяг продукції зростає за рахунок збільшення чисельності робочої сили, обсягу інвестицій, використовуваних сільськогосподарських угідь та інших ресурсів. При цьому продуктивність праці залишається незмінною.

Інтенсивний тип економічного зростання – це збільшення виробництва товарів і послуг на основі підвищення ефективності використання ресурсів – підвищення кваліфікації працівників, поліпшення використання реального капіталу, застосування принципово нових машин і механізмів, кращої організації господарської діяльності тощо. За цього типу зростання продуктивність праці підвищується.

Економічного зростання можна досягти за наявності певних факторів, найважливішими з яких є чинники попиту, пропозиції і розподілу. Фактори пропозиції зумовлюють фізичну здатність економіки до зростання та включають:

- 1) кількість та якість природних ресурсів;
- 2) кількість та якість трудових ресурсів;
- 3) обсяг капіталу країни;
- 4) технологія.

Фактори пропозиції називають «колесами економічного зростання». адже вони визначають реальні можливості економіки до фізичного збільшення обсягу виготовленої продукції. Такі можливості визначаються кількістю або якістю трудових ресурсів та їх освітньо-кваліфікаційним рівнем, ставленням людей до праці, кількістю капіталу, рівнем технічного та технологічного розвитку, якістю ресурсів.

Економічне зростання залежить також від фактора попиту. Так, наприклад, несприятливе макросередовище через високі податкові та процентні ставки, низький рівень завантаження виробничих потужностей

сповільнює економічне зростання, бо не забезпечує повного використання ресурсів.

До чинників розподілу відносять саме розподіл природних, трудових і фінансових ресурсів країни, який повинен організовуватись таким чином, щоб більшою мірою сприяти економічному процвітання (збільшенню обсягів виробництва продукції, підвищенню її якості та вдосконаленню виробництва).

Існує низка інших факторів, які впливають на економічне зростання, проте важко піддаються кількісній оцінці. Це передусім соціокультурні та інституційні чинники. Зокрема, сприятлива соціальна, культурна і політична атмосфера, за якої суспільна думка розглядає матеріальний успіх як бажану соціальну мету.

11.3. Безробіття. Причини. Типологія. Наслідки.

Однією із складових ринкової економіки є ринок праці. Він охоплює всі категорії працездатного населення. Ринок праці є механізмом розподілу трудових ресурсів за галузям національної економіки з урахуванням професійної підготовки та кваліфікації працівників.

Головними елементами ринку праці є попит, пропозиція, ціна робочої сили. Фактори пропозиції й попиту, які впливають на економічне зростання, взаємопов'язані. Наприклад, неповне використання трудових ресурсів уповільнює темпи нагромадження капіталу. І навпаки, низькі темпи впровадження нововведень та інвестицій можуть спричинити безробіття.

Зайнятість і безробіття – два боки розвинутої ринкової економіки, наслідок взаємодії об'єктивних економічних законів, раціонального використання робочої сили капіталом.

Економісти термін «безробіття» трактують, як стан частки трудових ресурсів, яка не має можливості для існування і відтворення робочої сили завдяки праці. Інші вважають, що безробіття – це економічний стан, за якого ті, хто бажає працювати не можуть знайти роботу при звичайній зарплаті. Безробіття – це стан незайнятості частки трудових ресурсів.

В економічній літературі розрізняють такі причини безробіття:

1) природне безробіття – безробіття, яке пов'язане з пошуком роботи, переходом на іншу роботу. Може існувати за наявності робочих місць і небажання працювати;

2) економічне (вимушене) безробіття, яке виникає тоді, коли громадянин бажає працювати, шукає роботу, але вільні робочі місця відсутні або коли працівників звільняють із роботи з економічних причин (скорочення, закриття

виробництва, переоснащення тощо). Сукупність природного й економічного безробіття становить фактичне (поточне) безробіття країни.

Існують такі форми безробіття:

1. Фрикційне безробіття – це безробіття, пов'язане зі зміною професії, добровільною зміною місця роботи й пошуками іншої, переїздом в інший регіон. Тимчасова незайнятість, пов'язана з переходом з однієї роботи на іншу.

2. Добровільне безробіття – стан, коли частина трудових ресурсів не хоче працювати за нижчу заробітну плату або взагалі не хоче працювати.

3. Структурне безробіття, яке виникає внаслідок розбіжностей у попиті і пропозиції робочої сили за структурних змін в економіці та невідповідності кваліфікації за зміни попиту.

4. Технологічне безробіття – викликається зміною технології виробництва, його модернізацією, роботизацією тощо; є проявом структурного безробіття.

5. Сезонне безробіття – пов'язане із сезонністю праці в деяких галузях (сільське господарство, туризм, будівництво).

6. Циклічне безробіття – визначається циклічним розвитком суспільного виробництва. Зумовлює відхилення фактичної норми безробіття від природної норми.

7. Приховане безробіття – його причиною вважають низьку конкурентоспроможність дрібних виробників. Під прихованим безробіттям розуміють також стан, коли кількість робітників перевищує об'єктивну потребу в них (планомірна та перехідна економіки).

Безробітні – це громадяни, які не мають роботи, але активно шукають або очікують її і здатні приступити на неї. Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» безробітними визнаються працездатні громадяни працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених чинним законодавством доходів і зареєстровані в Державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи.

Незайняті – це люди, що не працюють і не шукають роботу за певного рівня заробітної плати. Це та частина працездатного населення, яка навчається, перебуває на пенсії, не працює через стан здоров'я або не потребує роботи у зв'язку з наявністю інших джерел для існування.

Отже, люди, що мають роботу – зайняті, які не мають, але шукають – безробітні, а ті, що не мають і не шукають – незайняті.

Рівень безробіття – це відношення кількості безробітних до величини робочої сили (суми зайнятих і безробітних).

Безробіття є серйозною соціально-економічною проблемою. Коли економіка не в змозі створювати достатню кількість робочих місць для всіх, хто хоче і може працювати, потенційне виробництво товарів і послуг втрачається. Тобто безробіття заважає суспільству постійно рухатися вгору по кривій своїх потенційних можливостей.

Відношення між рівнем безробіття і відставанням обсягу ВВП виражається за допомогою закону Оукена, який показує, що коли фактичний рівень безробіття перевищує природний рівень на 1 %, то відставання обсягу ВВП або ВВП-розрив складає 2,5 %. Це відношення між рівнем безробіття і відставанням обсягу ВВП дозволяє обчислити абсолютні втрати продукції, пов'язані з будь-яким рівнем безробіття.

Основні джерела

1. Ведерников М.Д. Ринковий механізм регулювання оплати праці робітників: підручник / М.Д. Ведерников. – Хмельницький: Евріка, 2015. 288 с.
2. Г. І. Скорик, В. В. Барінов, М. Б. Швецова. Економічна теорія: навч. посіб. Львів. Львівська політехніка, 2014. 187 с.
3. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / О.А. Грішнова. – К.: Знання, 2014. 390 с.
4. Базилевич В. Д. Макроекономіка: навч. посіб./В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. – К.: Атіка, 2002. 368 с.
5. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підруч. / О.С. Іванілов. – К.: Центр учбової літератури, 2014. 728 с.
6. Завіновська Г.Т. Економіка праці: навч. посіб. / Г.Т. Завіновська. – К.: КНЕУ, 2015. – 148 с.
7. Мочерний С.В. Політична економія: навч. посіб. / С.В. Мочерний. – К.: Знання-Прес, 2016. 687 с.
8. Гетьман О.О. Економіка підприємства: навч. посіб. / Гетьман О.О., Шаповал В.М. – [2-ге видання]. – К.: Центр учбової літератури, 2017. 488 с.

Питання для самоперевірки

1. Що таке економічне зростання?
2. Охарактеризуйте екстенсивний та інтенсивний типи економічного зростання?
3. Які ви знаєте фактори впливу на економічне зростання?
4. Дайте визначення терміну «безробіття». Поясніть основні причини безробіття.
3. Хто такі зайняті і безробітні? В чому полягає різниця між ними?

4. Як визначається рівень безробіття?
5. Якими є соціально-економічні наслідки безробіття?
6. Охарактеризуйте фрикційне безробіття.
7. Що являє собою структурне безробіття? Чому виникає технологічне безробіття?
8. Назвіть основні причини добровільного безробіття.
9. Яким галузям економіки притаманне сезонне безробіття? Наведіть приклади.
10. В чому особливості циклічного виробництва?
11. Охарактеризуйте приховане безробіття.
12. За допомогою якого закону виражається відношення між рівнем безробіття і відставанням обсягу ВВП ?

Тестові завдання

1. Оберіть визначення терміну «економічне зростання»?
 - а) збільшення кількості товарів та послуг, що виробляються в певній країні за певний період часу;
 - б) співвідношення прибутку і витрат, виражене у відсотках;
 - в) порушення рівноваги між попитом і пропозицією на товари та послуги, що спричиняє депресивний процес в економічній кон'юктурі;
 - г) процес функціонування та еволюції економічної системи в довготерміновому періоді.

2. Скільки існує основних типів економічного зростання?
 - а) 1;
 - б) 2;
 - в) 3;
 - г) 4.

3. Який вид відтворення характеризується збільшенням обсягів виробництва у кожному наступному періоді?
 - а) просте відтворення;
 - б) екстенсивне розширене відтворення;
 - в) інтенсивне розширене відтворення;
 - г) правильна відповідь: б) і в).

4. Незмінність обсягів та технологій виробництва з року в рік характерне для:
 - а) простого відтворення;

- б) екстенсивного розширеного відтворення;
- в) інтенсивного розширеного відтворення;
- г) звуженого (спадного) відтворення.

5. Якому типу економічного зростання притаманне збільшення обсягів виробництва за рахунок підвищення продуктивності праці та раціонального використання ресурсів?

- а) просте відтворення;
- б) екстенсивне розширене відтворення;
- в) інтенсивне розширене відтворення;
- г) звужене (спадне) відтворення.

6. Який вид відтворення характеризується збільшенням обсягів виробленої продукції та надання послуг за рахунок залучення більшої кількості ресурсів?

- а) просте відтворення;
- б) екстенсивне розширене відтворення;
- в) інтенсивне розширене відтворення;
- г) звужене (спадне) відтворення.

7. Який із видів відтворення характеризується зменшенням виробництва із кожним наступним циклом?

- а) просте відтворення;
- б) екстенсивне розширене відтворення;
- в) інтенсивне розширене відтворення;
- г) звужене (спадне) відтворення.

8. Перерахуйте всі фактори економічного зростання:

- а) попит та пропозиція;
- б) попит, пропозиція, розподіл;
- в) попит, пропозиція, розподіл, продаж;
- г) попит, пропозиція, розподіл, продаж та виробництво.

9. Громадяни, які не мають роботи, але активно шукають або очікують її і здатні приступити на неї – це:

- а) безробітні;
- б) незайняті;
- в) зайняті;
- г) робоча сила.

10. Відношення кількості безробітних до величини робочої сили (суми зайнятих і безробітних) називається:

- а) рівень безробіття;
- б) рівень інфляції;
- в) рівень життя;
- г) рівень попиту на рику праці.